

บริบทเกี่ยวกับประเทศและการบริหารปกครอง

ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพรมแดนติดกับราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศมาเลเซีย และสาธารณรัฐสหภาพพม่า ประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ 514,000 ตารางกิโลเมตร และถูกขนานนามด้วยข้าวไทยและทะเลอันดามัน ในปี พ.ศ. 2553 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรประมาณ 67 ล้านคน ในด้านภูมิศาสตร์ ประเทศไทยจัดว่าเป็นศูนย์กลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เชื่อมโยงประเทศมาเลเซียและสาธารณรัฐสิงคโปร์ (ซึ่งเป็นนครรัฐที่เป็นเกาะ) ให้เข้ากับภาคพื้นเอเชียโดยรวม กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศไทยนั้น มีประชากรมากกว่า 10 ล้านคนอาศัยอยู่

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีนายกรัฐมนตรีเป็นประมุขของฝ่ายบริหาร รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เข้าร่วมคณะรัฐมนตรีนั้นไม่จำเป็นต้องมาจากสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังได้เปิดโอกาสให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถยื่นญัตติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งได้ เมื่อได้รับเสียงสนับสนุนมากเท่าที่กฎหมายกำหนดไว้ ส่วนฝ่ายตุลาการนั้นมีความเป็นเอกเทศ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยปราศจากการแทรกแซงจากทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

รัฐบาลได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นครั้งแรกในปีพุทธศักราช 2475 อันเป็นผลจากการเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยในขณะนั้น นับแต่นั้นเป็นต้นมา ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้วทั้งสิ้น 18 ฉบับ ทั้งในรูปแบบของรัฐธรรมนูญเฉพาะกาลและรัฐธรรมนูญที่ได้รับการประกาศใช้อย่างเป็นทางการ ในช่วงทศวรรษแรกหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 นั้น ประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองโดยทหารเสียเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม นับจากปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา พัฒนาการด้านการเมืองของไทยเริ่มจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เอื้อต่อการปกครองโดยพลเรือนมากขึ้น แม้จะมีบ้างที่ทหารกลับเข้ามาบริหารประเทศในระยะเวลาสั้นๆ โดยประเทศไทยได้มีนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งเป็นคนแรกในปี พ.ศ. 2531 หลังจากนั้น รัฐบาลที่ได้รับการเลือกตั้งให้เข้ามาบริหารประเทศมักจะเป็นรัฐบาลผสมซึ่งดำรงอยู่ในช่วงเวลาสั้นๆ ทำให้ไทยมีการเปลี่ยนผู้บริหารประเทศและรัฐบาลผสมหลายครั้งเรื่อยไปจนถึงปี พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้รับการขนานนามว่าเป็น "รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน" อย่างแท้จริงนั้น มีเจตนารมณ์ที่จะปฏิรูปการเมืองการปกครองของไทยให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น บทบัญญัติหลายประการในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวทำให้เกิดการปฏิรูประบบราชการและสถาบันของรัฐตามมา รวมทั้งก่อให้เกิดการปฏิรูปความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชนด้วย อย่างไรก็ตาม ความผันผวนทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกประกาศใช้ส่งผลให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2550 และทำให้ความตึงเครียดทางการเมืองที่มีอยู่ในระดับสูงนั้นยังคงดำเนินต่อไป

พัฒนาการของภาคประชาสังคมจากอดีตถึงปัจจุบัน

คนไทยนั้นได้ชื่อว่าเป็นคนใจบุญสุนทาน การทำบุญเพื่อเทวาบูชาศาสนา จึงเป็นพฤติกรรมที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเนิ่นนานจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างหนึ่งไปแล้ว อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้าที่สังคมไทยจะมีการเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นนั้น การรวมตัวกันอย่างมีแบบแผนของภาคประชาสังคมยังไม่ค่อยมีให้เห็น ในช่วงสองทศวรรษระหว่างปี พ.ศ. 2520–2540 การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจไทยได้ส่งผลให้สภาพแวดล้อมของสังคมโดยรวม มีความเหมาะสมต่อการบ่มเพาะให้เกิดองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ non-governmental organizations (NGOs) ที่หลากหลาย ทำให้จำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนที่ปฏิบัติงานในประเทศไทยได้ขยายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ 1980s (พ.ศ. 2523–2532) และต่อเนื่องมาจนถึงทศวรรษที่ 1990s (พ.ศ. 2533–2542) ในปี พ.ศ. 2532 มีองค์กรพัฒนาเอกชนที่จดทะเบียนแล้วทั้งสิ้น 12,000 องค์กรด้วยกัน โดยร้อยละ 44 ขององค์กรดังกล่าวเน้นการทำงานเพื่อการพัฒนาและการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน¹

ในปี พ.ศ. 2527 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนพัฒนาชนบท (NGO Committee on Rural Development: NGO-CORD) คณะกรรมการฯ ดังกล่าวทำหน้าที่ประสานงานระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาโดยเฉพาะ สมาชิกจำนวนมากของ NGO-CORD ในขณะนั้น เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่ได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการและไม่เคยทำงานร่วมกับหน่วยงานในภาครัฐอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม NGO-CORD ก็ยังทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้แก่องค์กรพัฒนาเอกชนร่วม 200 แห่ง โดยแบ่งประเภทของสมาชิกออกตามภาคส่วนที่แต่ละหน่วยงานให้ความสนใจเป็นพิเศษ และประกอบด้วยคณะกรรมการย่อยที่มีการแบ่งประเภทตามพื้นที่ ในปัจจุบัน NGO-CORD ยังเป็นพันธมิตรที่ดีขององค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แต่ได้หยุดทำหน้าที่ผู้ประสานงานในส่วนกลางระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ทั่วประเทศแล้ว

พลวัตของภาคประชาสังคมในประเทศไทยนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปพอสมควรในช่วงทศวรรษที่ 1990s (พ.ศ. 2533–2542) อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว รายงานฉบับหนึ่งของ Pednekar² ซึ่งให้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวทางสังคมในเชิงต่อต้านรัฐบาล (social protest movement) กับความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เมื่อเศรษฐกิจของประเทศเติบโตได้รวดเร็วขึ้น การเคลื่อนไหวของ องค์กรพัฒนาเอกชนก็เปลี่ยนจากที่เคยเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการจัดสรรบริการทางสังคมและสาธารณูปโภคต่างๆ ที่จำเป็นต่อประชาชน ไปเป็นการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเน้นการจัดกิจกรรมรณรงค์เป็นหลัก ขณะเดียวกันพลวัตทางสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่คู่ขนานไปกับภาวะที่ระบบเศรษฐกิจไทยหันไปพึ่งพาการส่งออกมากขึ้น ซึ่งส่งผลอย่างยิ่งต่อความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ระหว่างประชากรในเมืองและในชนบท องค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากที่เกิดขึ้นในช่วงนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทโดยตรง โดยให้ความช่วยเหลือแก่ประชากรผู้ยากไร้และผู้ที่ยากจนอยู่ในพื้นที่ที่ความเจริญเข้าไม่ถึง เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนของประชากรเหล่านั้น รวมทั้งเพื่อส่งเสริมให้พวกเขาสามารถประเมินความจำเป็นในชีวิตเสียใหม่ รักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนให้ดำรงต่อไปได้ และช่วยปกป้องสิทธิขั้น

พื้นฐานของประชากรในชนบทด้วย³ ขณะเดียวกัน ภาคประชาสังคมยังมีบทบาทสูงในการช่วยให้ประชากรในระดับล่างได้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นต่อการมีส่วนร่วมในนโยบายต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขาโดยตรง รวมทั้งช่วยให้เขาเหล่านั้นสามารถต่อต้านโครงการพัฒนาที่ได้รับผลกระทบ โดยหน่วยงานจากส่วนกลางโดยที่พวกเขาเองไม่มีส่วนรู้เห็น

ในปัจจุบันนี้ ภาคประชาสังคมของไทยเต็มไปด้วยความหลากหลาย และได้รับหลักประกันที่แข็งแกร่งจากรัฐธรรมนูญของราชอาณาจักรไทย ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาสังคมไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นบทบัญญัติว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงออก หรือข้อกำหนดที่ทำให้ภาคีรัฐต้องทำการปรึกษาหารือกับประชาชนก่อนตัดสินใจดำเนินโครงการใหญ่ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของพวกเขา และบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิของชุมชน ฯลฯ คำว่า "ประชาสังคม" ในบริบทแบบไทยๆ นั้น หมายรวมถึงการรวมตัวกันของพลเมืองเพื่อเคลื่อนไหวทั้งในประเด็นที่เกี่ยวกับการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ บ่อยครั้งที่แต่ละกลุ่มย่อยในภาคประชาสังคมนั้นมีบทบาทในหลายๆ เรื่องในเวลาเดียวกัน การที่กฎหมายเปิดโอกาสให้มีรูปแบบการจัดตั้งองค์กรกลางที่หลากหลายนั้น ทำให้เป็นการยากที่จะแยกแยะระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนของไทยและต่างประเทศ เนื่องจากไม่มีกลไกเฉพาะในส่วนกลางที่บังคับให้องค์กรพัฒนาเอกชนต้องมาจดทะเบียนผ่านกลไกนั้นๆ ในขณะเดียวกัน องค์กรบางประเภทก็เกิดขึ้นและปิดตัวลงอย่างรวดเร็ว (เป็นต้นว่า หลังจากประสบความสำเร็จในการรณรงค์เรื่องบางเรื่องแล้ว) นอกจากนี้ การแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตก็ดูเหมือนจะทำให้องค์กรในภาคประชาสังคมของไทยมีความคล่องแคล่วมากขึ้น ในขณะที่ขนาดขององค์กรเล็กลง กิจกรรมรณรงค์ในอดีตและความเห็นที่ตัวแทนขององค์กรเหล่านี้แสดงในระหว่างการทำประชาพิจารณ์ต่างๆ นั้น ทำให้เราทราบได้ว่า ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และประเด็นที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของประชาชนนั้น คือประเด็นหลักที่ภาคประชาสังคมไทยมีความกังวล

องค์กรในภาคประชาสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาชนบทยังไม่ถึงกับเลือนหายไปจากสังคมไทยเสียทีเดียว แต่การที่สถานะของประเทศได้กลายเป็นประเทศรายได้ระดับปานกลางนั้น ก็ทำให้จำนวนขององค์กรประเภทนี้ลดลงไปมาก องค์กรที่เหลืออยู่ก็ได้ขยายขยายไปเป็นองค์กรที่ทำเรื่องรณรงค์ประท้วงต่างๆ หรือกลายเป็นองค์กรทางสังคมและการกุศล เป็นต้น บางก็เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดในความพยายามของภาครัฐที่จะช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงเปรียบเทียบในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ

หน่วยงานอย่าง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (Community Organizations Development Institute: CODI) นั้น เป็นตัวอย่างที่ดีขององค์กรภาคประชาสังคมที่ผลักดันให้เกิดกิจกรรมอันจะช่วยพัฒนาสวัสดิการของประชาชนโดยมีชุมชนเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงใหญ่ หัวข้อหลักที่ CODI ให้ความสนใจ คือ เรื่องของที่อยู่อาศัยรวม การวางแผนการใช้ที่ดิน การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของเงินกู้ และเงินให้เปล่า สภาและสวัสดิการชุมชน โดย CODI นั้น จะทำงานร่วมกับภาครัฐเป็นหลักและให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชนหรือองค์กรภาคประชาสังคมในบางพื้นที่หรือบางจังหวัด เพื่อให้องค์กรเหล่านั้นสามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายได้ หรือสามารถเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานของรัฐในระดับเมืองและระดับจังหวัดในอันที่จะมีส่วนกำหนดทิศทางของการวางแผนพัฒนา และเพื่อแบ่งปันประสบการณ์แก่กันและกันในเรื่องของการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การดำรงชีวิต รวมทั้งการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายในภาคประชาสังคมบางเครือข่ายที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวมตัวของสมาชิกที่ประกอบวิชาชีพเดียวกัน (เช่น สหกรณ์แท็กซี่) หรือเพื่อการออมรวมกัน และทำหน้าที่เป็นสหกรณ์สำหรับที่อยู่อาศัย เป็นต้น ขณะเดียวกันก็มีเครือข่ายในชุมชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเรื่องของปัญหาการครอบครองที่ดิน เช่น เครือข่ายของชุมชนที่อาศัยอยู่ตามริมทางรถไฟหรือใต้สะพาน ซึ่งมักจะประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกันเมื่อพูดถึงการถือครองที่ดิน⁴

ในเชิงภูมิศาสตร์ เราอาจแบ่งภาคประชาสังคมของไทยออกได้เป็นสามประเภทใหญ่ๆ ซึ่งจะสะท้อนลักษณะทางกายภาพขององค์กรภาคประชาสังคมในแต่ละพื้นที่ องค์กรภาคประชาสังคมในกรุงเทพฯ และภาคกลางนั้นมีความหลากหลายและเป็นกระบอกเสียงให้แก่กลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ชนชั้นปกครองและปัญญาชน ไปจนถึงประชากรซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดต่างๆ และแรงงานอพยพ ประเด็นที่อยู่ในความสนใจขององค์กรเหล่านี้ก็มีตั้งแต่เรื่องปัญหาปากท้องของประชาชน ปัญหาสังคม (ซึ่งรวมถึงประเด็นที่เกี่ยวกับเพศสภาพ เด็ก สุขอนามัยของประชากร การศึกษา ฯลฯ) ปัญหาสิ่งแวดล้อม และประเด็นที่เกี่ยวกับการเมือง ฯลฯ ฐานความรู้และระบบการบริหารจัดการที่แข็งแกร่งนั้น ก็ทำให้องค์กรภาคประชาสังคมในภาคกลางมีอำนาจที่จะแสดงบทบาททั้งในประเด็นที่เป็นปัญหาระดับชาติและระดับภูมิภาค (เช่น สถาบันกีนแห่งเอเชีย เป็นต้น) ผ่านการจัดกิจกรรมในต่างจังหวัดหรือการโอนถ่ายองค์ความรู้ไปยังองค์กรอื่นๆ ในพื้นที่บางส่วนของประเทศ องค์กรภาคประชาสังคมของไทยบางองค์กรแม้จะมีถิ่นฐานอยู่ในเขตเมือง แต่องค์กรเหล่านี้ก็ยังมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นในประเด็นปัญหาเฉพาะบางเรื่องของท้องถิ่น เช่น การวางแผน เป็นต้น

ตัวอย่างขององค์กรภาคประชาสังคมที่ตั้งอยู่ในภาคกลางได้แก่ มูลนิธิวีรณาเพื่อเด็กและสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิเพื่อเด็กในชุมชนแออัด มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิกรจากเงา มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย และมูลนิธิริชชีไทย ขณะเดียวกัน กรุงเทพฯ ก็เป็นที่ตั้งของสำนักงานขององค์กรภาคประชาสังคมระหว่างประเทศและองค์กรภาคประชาสังคมระดับภูมิภาคหลายต่อหลายแห่งด้วย

สถาบันวิจัยและสถาบันศึกษานโยบายส่วนมากจะตั้งอยู่ในภาคกลาง สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งประเทศไทย (Thailand Development Research Institute: TDR) ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันดี สถาบันแห่งนี้ได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ. 2527 ให้เป็นหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งมีการปฏิบัติงานเป็นเอกเทศจากรัฐ ตัวอย่างหนึ่งของงานวิจัยที่ TDR มีส่วนเกี่ยวข้องคือ การประเมินผลกระทบที่การบูรณาการทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงอาจมีต่อปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการที่ได้รับเงินสนับสนุนจากธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) นั่นเอง

ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ องค์กรภาคประชาสังคมส่วนใหญ่จะเป็นตัวแทนของประชาชนระดับรากหญ้า และมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความยากจนในชนบท การให้ความช่วยเหลือแก่ชนพื้นเมือง รวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ การมีที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคซึ่งติดกับชายแดนก็มีส่วนกำหนดทิศทางการทำงานขององค์กรเหล่านี้⁵ ในปี พ.ศ. 2528 NGO-CORD ได้จัดตั้งคณะกรรมการภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นเพื่อช่วยให้องค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่สามารถเข้าถึงเงินให้เปล่าและแหล่งเงินทุนรูปแบบอื่นๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้นได้

ในภาคเหนือของประเทศ มีองค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองหรือรอบๆ จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานและกลุ่มชาติพันธุ์ (MAP Foundation) ซึ่งให้ความสนใจในเรื่องการย้ายถิ่นฐานและประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นฐานเป็นหลัก สถาบันวิจัยสังคมแห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เอง ก็เป็นศูนย์กลางขององค์กรภาคประชาสังคมที่ให้ความสำคัญแก้ปัญหาของชนพื้นเมืองหรือชนกลุ่มน้อย สิทธิในการถือครองที่ดิน การย้ายถิ่นฐาน การพัฒนาชนบท รวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ด้วย มีองค์กรพัฒนาเอกชนในเชียงใหม่หลายต่อหลายองค์กรที่เน้นในเรื่องของการรณรงค์ หรือไม่ก็เป็นองค์กรที่ไปตั้งรกรากที่นั่นเนื่องจากได้รับแรงจูงใจจากสภาวะแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน

ส่วนในภาคใต้มีจำนวนขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ยังปฏิบัติงานอยู่อย่างเข้มแข็งและไม่ขึ้นต่อรัฐก็ยังมีอยู่บ้าง แต่ไม่มากเท่าในภาคอื่นๆ ของประเทศ ตัวอย่างขององค์กรที่สมควรจะได้รับการกล่าวถึง ได้แก่ องค์กรความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน (Andaman Organization for Participatory Restoration of Natural Resource: ARR) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชาวประมงขนาดเล็ก และกระตุ้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง โดยส่วนใหญ่ องค์กรภาคประชาสังคมในภาคใต้หนึ่งองค์กรมักจะประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมาจากชุมชนในท้องถิ่นที่หลากหลาย และสามารถแยกออกเป็นกลุ่มๆ ตามวิชาชีพหรือพื้นฐานทางศาสนา ปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้ซึ่งยังดำเนินอยู่ในขณะนี้ ถือว่ามีอิทธิพลพอสมควรต่อการรวมตัวกันในภาคประชาสังคม

มีองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศจำนวนน้อยที่มีแผนปฏิบัติงานในประเทศไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ในปี พ.ศ. 2540 มีองค์กรระหว่างประเทศทั้งสิ้น 27 องค์กรที่มีแผนปฏิบัติงานรายปีสำหรับโครงการความช่วยเหลือในประเทศไทย (Thailand program)⁶ เมื่อเวลาผ่านไป จำนวนของแผนฯ ดังกล่าวก็ทยอยลงตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าหลายองค์กรได้ลดบทบาทในไทยลงในขณะที่สถานะของประเทศที่มีความมั่งคั่งขึ้น หรือไม่กี่โหนดงานที่หายไปแล้วให้แก่องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศดำเนินการต่อ (เช่น มูลนิธิริชชั่มไทยที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของ CARE Thailand) ในปี พ.ศ. 2548 ADB ได้ให้การสนับสนุนทางการเงินแก่มูลนิธิฟรอนซ์ ชเวียร์ บองนาร์ดแห่งประเทศไทย สำหรับจัดทำโครงการรณรงค์ป้องกันการเผยแพร่เชื้อเอชไอวีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนสถาบันวิจัยชีววิทยานานาชาติซึ่งมีสำนักงานอยู่ในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์นั้น ก็ได้เข้ามาดำเนินงานในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 และปัจจุบันก็ยังมีผู้ประสานงานในไทยอยู่ องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศอื่นๆ ที่ยังดำเนินโครงการช่วยเหลือในประเทศไทยอยู่ ได้แก่ มูลนิธิฟรีดริช เนามัน (Friedrich Naumann Foundation) มูลนิธิฟรีดริช เอเบิร์ต (Friedrich-Ebert-Stiftung) มูลนิธิคอนราดอเดนาัวร์ (Konrad Adenaur Foundation) และองค์กร Terre des Hommes ซึ่งให้ความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการพิทักษ์สิทธิเด็กโดยโอกาส รวมทั้งมูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation) องค์กรแคร์นานาชาติ สหราชอาณาจักร (CARE International UK) องค์กรช่วยเหลือเด็กแห่งสวีเดน (Save the Children) ออกซ์แฟม (Oxfam) มูลนิธิสังเคราะห์เด็กยากจนซี.ซี.เอฟ. ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (Christian Children's Fund) องค์กร Plan International องค์กรกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (World Wide Fund for Nature) มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation) และองค์กร Education Development Center เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่มีสำนักงานตัวแทนระดับภูมิภาคอยู่ในกรุงเทพฯ หรือเชียงใหม่ แม้องค์กรเหล่านี้จะมีบทบาทน้อยในนโยบายและการพัฒนาของไทย เนื่องจากสถานะของประเทศที่เปลี่ยนไปเป็นประเทศรายได้ระดับปานกลาง แต่ก็มีหลายองค์กรที่มีบทบาทอย่างแข็งขันในเครือข่ายต่างๆ (ดูข้อมูลใน "เครือข่ายและหน่วยงานประสานงาน" ประกอบ) หรือไม่ก็ในโครงการส่งเสริมสุขอนามัยของประชากรและโครงการการป้องกันการค้ำมนุษย์ หรือการติดเชื้อโรคเอดส์ระดับภูมิภาคหรือข้ามพรมแดน ตัวอย่างขององค์กรเหล่านี้ ได้แก่ สหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (The International Union for Conservative Nature) องค์กร Plan International และองค์กร Family Health International

ภาคประชาสังคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีแนวโน้มที่จะทำงานร่วมกับสถาบันระดับภูมิภาคมากขึ้นเป็นลำดับ และหลายองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานในลักษณะนี้ได้เข้ามาตั้งสำนักงานในประเทศไทย องค์กรบางองค์กรที่มี "โครงสร้างที่ซับซ้อน มีความหลากหลาย และบ่อยครั้งมีการจัดการที่คาบเกี่ยวกัน" นั้น⁷ ต่าง

ก็มีความเกี่ยวเนื่องกับประเทศไทยทั้งสิ้น ตัวอย่างขององค์กรที่เป็นหน่วยงานหรือความร่วมมือระดับภูมิภาคแต่มีสำนักงานหรือมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย ได้แก่ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก (APEC) การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum) สมัชชารัฐสภาอาเซียน (ASEAN Inter-Parliamentary Assembly) มาตรการริเริ่มเชียงใหม่ไปสู่การเป็นพหุภาคี (Chiang Mai Initiative Multilateralisation) และโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจแห่งอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) องค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ รวมทั้งเครือข่ายภาคประชาสังคม เช่น องค์กร Focus on the Global South (FOCUS) องค์กร The Asian Forum for Human Rights and Development (FORUM-Asia) องค์กร The Asia Pacific Forum on Women, Law and Development องค์กร Solidarity for Asian People's Advocacy และเครือข่ายที่ชื่อความร่วมมือชนเผ่าพื้นเมืองแห่งเอเชีย (Asia Indigenous Peoples Pact: AIPP) ต่างก็มีประวัติการทำงานกับองค์กรเหล่านี้ข้ามพรมแดนและในระดับภูมิภาคมาแล้ว ส่วนคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Inter-Governmental Commission on Human Rights) และเวทีภาคประชาชนอาเซียน (ASEAN Peoples' Forum) เองนั้น ก็เคยเป็นเป้าหมายหลักของกิจกรรมรณรงค์เพื่อเรียกร้องความสนใจต่อประเด็นปัญหาระดับภูมิภาค ซึ่งจัดโดยองค์กรภาคประชาสังคมที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย

การจัดกิจกรรมเพื่อการกุศล การดำเนินโครงการเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม และวิสาหกิจเพื่อสังคม (social enterprise) นั้น มีค่อนข้างแพร่หลายในประเทศไทยมากกว่าประเทศอื่นๆ ในลุ่มแม่น้ำโขงด้วยกัน บริษัทเอกชนและรัฐวิสาหกิจรายใหญ่หลายแห่ง เช่น DTAC สิงห์คอร์ปอเรชั่น เครือเจริญโภคภัณฑ์ ไทยพีบีเอส (Thai Public Broadcasting Service) และปตท. ต่างก็หันมาทำกิจกรรมที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้นเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ชนบท บริษัทต่างชาติ เช่น Google ก็ได้หันมาเข้าร่วมกิจกรรมประเภทวิสาหกิจเพื่อสังคมกับองค์กรภาคประชาสังคมไทย เช่น การรายงานและการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสาธารณสุขผ่านโทรศัพท์มือถือ การที่กิจกรรมภาคประชาสังคมนั้นดูเหมือนจะเพิ่มขึ้นทุกขณะนี้เองก็ทำให้สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) ได้จัดตั้ง CSR Asia Center ขึ้นในปี พ.ศ. 2553 ที่วิทยาเขตของสถาบันในจังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนบริษัทเอกชนในไทยและประเทศอื่นๆ ในลุ่มแม่น้ำโขง ให้สามารถดำเนินธุรกิจในรูปแบบที่ยั่งยืนและมีความรับผิดชอบต่อสังคมได้โดยผ่านการฝึกอบรม การให้คำปรึกษา และการวิจัย⁸

นอกจากนี้ ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยอีกจำนวนมากที่มองว่าวิสาหกิจเพื่อสังคมและการให้คำปรึกษานั้นเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนับสนุนกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไรขององค์กรได้ (ดู "การจัดหาเงินทุนขององค์กรภาคประชาสังคม" ประกอบ)

ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคม

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและสื่อออนไลน์ มีบทบาทที่แข็งขันตลอดประวัติศาสตร์การเมืองไทยในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมและการเมืองยังคงเป็นไปในลักษณะที่ไม่ราบรื่นเท่าที่ควร ในขณะที่ภาคประชาสังคมของประเทศไทยมีความหลากหลายและมีการปฏิบัติงานในหลายสาขาผ่านกลไกหลายต่อหลายประเภทดังเช่นที่อธิบายไปแล้วข้างต้น ยังมีบางส่วนของภาคประชาสังคมไทยที่มีแนวคิดแบบพวกหัวรุนแรงและมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองในเชิงต่อต้านอำนาจรัฐ

รายงานเกี่ยวกับภาคประชาสังคมไทยที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2537 ซึ่งให้เห็นถึงข้อสงสัยที่ว่า "องค์กรภาคประชาสังคมบางแห่งใช้สถานะขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไรเป็นเครื่องบังหน้าสำหรับการจัดกิจกรรมทางการเมืองได้สิน"⁹ ซึ่งเป็นข้อสงสัยที่มีอยู่ค่อนข้างแพร่หลาย รายงานฉบับดังกล่าวยังระบุอีกด้วยว่า "มีการมองว่าองค์กรภาคประชาสังคมในขณะนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรในระดับรากหญ้าและองค์กรที่รณรงค์เป็นเป้าหมายหลัก มักจะมีความคิดเห็นสอดคล้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองบางอุดมการณ์ที่ไม่เป็นมิตรกับรัฐบาล" ในขณะเดียวกัน การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ก็ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนที่เคยมุ่งเน้นการทำงานเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตัวออกไปจากประเทศ หรือลดจำนวนลง หรือเปลี่ยนเป้าหมายในการดำเนินงานไปยังเรื่องอื่นๆ เป็นผลให้องค์กรภาคประชาสังคมที่ยังหลงเหลืออยู่ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภาครัฐและหน่วยงานผู้บริจาคสักเท่าไร รวมทั้ง กลายเป็นองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องน้อยลงในเครือข่าย 'การพัฒนา' ที่เป็นทางการในระดับชาติหรือในองค์กรใหญ่ๆ ที่เป็นฐานให้แก่องค์กรย่อยอื่นๆ ด้วย

แนวคิดที่ว่าประชาชนไทยทุกคนมีสิทธิที่จะคัดค้านการทำงานของรัฐบาลนั้น ได้รับการบัญญัติไว้อย่างเป็นทางการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2540 ในขณะเดียวกัน การเคลื่อนไหวทางสังคมก็เปรียบเสมือนดอกไม้ที่เบ่งบานไปในทุกห้วงอ้อมหญ้า ปรากฏการณ์ดังกล่าวเปิดโอกาสให้ประชาชนที่กำลังเผชิญกับความยากจนจนแค้นเนื่องด้วยผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 และจากการพัฒนาที่ปราศจากความเสมอภาค จากปัญหาความยากจนและปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ ได้มีช่องทางที่จะเปล่งเสียงของตนเองให้รัฐบาลได้รับรู้¹⁰ นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อประท้วงรัฐบาลอื่นๆ ยังได้รับแรงหนุนจากการที่ประชาชนไทยบางกลุ่มรู้สึกกังวลต่อการดำเนินโครงการบางโครงการโดยภาครัฐ เช่น การพัฒนาโครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซียในภาคใต้ของประเทศ¹¹ โครงการบำบัดน้ำเสียสมุทรปราการ¹² และโครงการโรงผลิตไฟฟ้าพลังน้ำลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งรวมถึงโครงการเขื่อนปากมูลที่ได้รับการต่อต้านมายาวนานโดยมีสมาชิกคนจนแห่งประเทศไทยเป็นผู้ประสานงานหลัก¹³ ส่วนกลุ่มตัวแทนคนรากหญ้าที่มีชื่อเสียงอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีส่วนร่วมในการประท้วงและการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลต่างๆ ก็คือสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน

ในด้านการศึกษา นโยบายสาธารณะ ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมดูจะเป็นไปในลักษณะที่สร้างสรรค์มากกว่า องค์กรเช่น HelpAge International ได้มีส่วนอย่างมากในการนำเสนอข้อมูลที่มีประโยชน์และมุมมองจากทั้งในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศเกี่ยวกับปัญหาของผู้สูงอายุ อันเป็นหนึ่งในปัญหาสังคมที่ท้าทายมากที่สุดปัญหาหนึ่งของประเทศไทย งานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อหางานทำของชนกลุ่มสาวแรงงานต่อผู้สูงอายุที่จะถูกทิ้งให้อยู่เดียวดายในหมู่บ้าน รวมทั้งผลกระทบจากการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ต่อผู้สูงอายุ และปัญหาความยากจนในหมู่ผู้สูงอายุในประเทศไทยซึ่งภายในหนึ่งทศวรรษข้างหน้าคาดว่าจะมีจำนวนประชากรสูงอายุมากกว่าเด็กแล้ว ส่วนองค์กรภาคประชาสังคมที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและที่เน้นงานวิจัยเอง ก็มีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหมู่ประชาชนเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ รวมทั้งช่วยเหลือรัฐบาลให้สามารถวิเคราะห์ประเด็นปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยดี

ในปี พ.ศ. 2545 บริบทหนึ่งของการศึกษาพูดถึงประเทศไทยในการศึกษาระดับภูมิภาคฉบับหนึ่ง ได้พยายามที่จะอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมจากมุมมองของพัฒนาการด้านประชาธิปไตย แม้การรายงานข่าวโดยทั่วไปของสื่อจะแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในภาคประชาสังคมและความไว้วางใจในสถาบันของรัฐนั้นจะเป็นไปในเชิงลบ แต่การศึกษาครั้งนี้นักกลับพบว่า การมีส่วนร่วมในภาคประชาสังคมนั้นเป็นไปในลักษณะที่ "สนับสนุนการจรรีกรักดีต่อสถาบันทางการเมืองและสังคมที่สำคัญที่สุดของประเทศ"¹⁴ การศึกษาชิ้นนี้ตั้งข้อสังเกตว่า ผลลัพธ์ดังกล่าวนี้จะเห็นได้ชัดขึ้นในหมู่ประชากรในชนบทที่มีอายุมากและมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมใน

ประเทศไทยจะไม่ค่อยราบรื่นเท่าไรนัก แต่การมีส่วนร่วมในองค์กรภาคประชาสังคมในทุกระดับของสังคมก็มีส่วนช่วยให้ประชาชนมีโอกาสมากขึ้นที่จะมีสิทธิมีเสียงในการดำเนินนโยบายของรัฐและการตัดสินใจที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาโดยตรง อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวไม่พบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างพลวัตนี้กับการจรรโลงประชาธิปไตยในประเทศไทย อาจเป็นเพราะว่าภาคประชาสังคมไทยยังอยู่ในระหว่างการค้นหาบทบาทที่ชัดเจนของตนในระบบการเมืองก็เป็นได้

กรอบของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิของพลเมืองไทยอยู่หลายประการ รวมทั้งกำหนดหน้าที่ของรัฐบาลในอันที่จะปกป้องสิทธิดังกล่าวไว้ ส่งผลให้มาตรฐานของการจัดการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนโดยภาครัฐเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นต้องถูกยกระดับให้สูงขึ้นตามไปด้วย หมวดที่ 3 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีชื่อว่า "สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย" โดยส่วนที่ 10 ของหมวดดังกล่าวประกอบด้วยบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิในข่าวสารและการร้องเรียนของประชาชน ผลลัพธ์ของบทบัญญัติเหล่านี้ก็ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องทำการปรึกษาหารือกับประชาชนอย่างทั่วถึงและในระดับสูงสุด โดยเฉพาะในกรณีโครงการของภาครัฐนั้น "อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้ส่วนเสียสำคัญของประชาชน ให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ" (มาตรา 57) ขณะที่ส่วนที่ 11 ของบทเดียวกันนั้นว่าด้วยเสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม และส่วนที่ 12 ว่าด้วยสิทธิอันหลากหลายของชุมชน

โดยทั่วไปแล้ว ไม่มีหน่วยงานกลางใดในภาครัฐที่รับผิดชอบดูแลเรื่องการจัดทะเบียนขององค์กรพัฒนาเอกชนทั้งที่มีสัญชาติไทยและที่เป็นต่างชาติ แต่การจัดทะเบียนดังกล่าวเป็นการทำผ่านหน่วยงานของรัฐหลายๆ หน่วย องค์กรภาคประชาสังคมในระดับท้องถิ่นส่วนมากเลือกที่จะไม่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการ (รัฐธรรมนูญของไทยไม่ได้กำหนดให้องค์กรภาคประชาสังคมต้องมีการจดทะเบียน) อย่างไรก็ตาม มีองค์กรภาคประชาสังคมไทยหลายประเภทที่มีลักษณะเฉพาะทางกฎหมาย เช่น องค์กรภาคประชาสังคมที่เรียกว่าสมาคมจะต้องมีการจดทะเบียนในระดับจังหวัดหรือกับส่วนกลาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่สมาคมประกอบ โดยการปฏิบัติหน้าที่ของสมาคมต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสมาชิก ส่วนองค์กรที่เรียกว่ามูลนิธินั้นจะต้องมีกองทุนขั้นต่ำ 200,000 บาท ต้องไม่มีบทบาทหรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง และจะต้องขึ้นทะเบียนกับกระทรวงวัฒนธรรม มีความร่วมมือกับกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงแรงงาน และผ่านการตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความมั่นคง แต่กระบวนการที่ว่านี้อาจใช้เวลาจนถึง 6 เดือนจึงจะแล้วเสร็จ แม้จะน้อยมากที่การตรวจสอบดังกล่าวจะลงเอยด้วยการปฏิเสธการจัดตั้งของมูลนิธิใด ๆ ส่วนองค์กรต่างชาตินั้นอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการต่างประเทศโดยตรง แต่ไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนในประเทศไทยหากพวกเขาได้มีการจัดตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายในประเทศอื่น ๆ มาแล้ว (โดยมากองค์กรเหล่านี้จะทำงานร่วมกับพันธมิตรท้องถิ่นอยู่แล้ว) อย่างไรก็ตาม องค์กรเหล่านี้จะจัดทำขึ้นในประเทศต้องได้รับการอนุมัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าโครงการที่ว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นหรือพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวสูง

เครือข่ายและหน่วยงานประสานงาน

ในปัจจุบัน ประเทศไทยไม่มีเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนที่แข็งแกร่งจากส่วนกลาง ซึ่งต่างจากอีกหลายประเทศในภูมิภาค แต่ความหลากหลายของภาคประชาสังคมในประเทศไทยและความสนใจในระดับภูมิภาคขององค์กรเหล่านี้ ทำให้มีเครือข่ายเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากสำหรับการทำงานในประเด็นต่างๆ ที่

หลากหลายเช่นกัน แต่เครือข่ายดังกล่าวก็ค่อนข้างจะแตกกระสานซ่านเซ็นออกไป และอาจมีความเคลื่อนไหวที่มากขึ้นหรือน้อยลงได้เมื่อเวลาผ่านไปประยะหนึ่ง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของบ้านเมืองและประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ด้วย การเชื่อมโยงอย่างหลวมๆ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความสำคัญมากในเครือข่ายภาคประชาสังคม ในภาคนวัตกรรมทางสังคมของภาคประชาสังคมไทย Facebook Twitter และเวทีกาทางอินเทอร์เน็ตอื่นๆ ได้กลายเป็นสื่อที่สำคัญที่ส่งเสริมการรวมตัวเป็นเครือข่าย การกระจายข้อมูล รวมทั้งการแสวงหาแรงสนับสนุนและความรู้จากประชาชนในวงกว้าง

ภาคผนวกของรายงานฉบับนี้ได้รวบรวมรายชื่อของเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมในประเทศไทยบางเครือข่ายมาแสดงไว้ โดยแบ่งตามสาขาที่เครือข่ายเหล่านี้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

การจัดการเงินลงทุนขององค์กรภาคประชาสังคม

ในขณะที่สถานะของประเทศไทยเปลี่ยนไปสู่ประเทศซึ่งมีรายได้ระดับปานกลาง เงินทุนสำหรับองค์กรภาคประชาสังคมในท้องถิ่นที่มาจากผู้บริจาคในต่างประเทศก็เริ่มลดน้อยลงตามไปด้วย มูลนิธิฟอร์ดและธนาคารโลกเป็นองค์กรสองแห่งที่เหลื่อมอยู่ที่ยังมีการจัดสรรเงินทุนให้แก่องค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชน แม้ว่าเงินทุนจากต่างประเทศลดน้อยถอยลงตามลำดับ กองทุนต่างๆ ในประเทศที่เป็นแหล่งความช่วยเหลือประเภทเงินให้เปล่าต่างๆ ก็ยังไม่สามารถเข้ามาทดแทนเงินทุนส่วนที่หายไปได้อย่างยั่งยืนเท่าใดนัก สถาบัน Synergos คือ องค์กรที่ไม่แสวงหากำไรของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีบทบาทในเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนในแอฟริกาได้ระบุว่า อาจต้องใช้เวลามากขึ้นหลายปีกว่าที่มูลนิธิของไทยและหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือประเภทเงินให้เปล่าส่วนใหญ่จะสามารถก้าวขึ้นมาทำหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรภาคประชาสังคมของไทยส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาอาสาสมัครสำหรับการดำเนินงานในแต่ละวัน รวมทั้งต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนในประเทศที่ไม่ใช่เงินให้เปล่าสำหรับการดำเนินโครงการต่างๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น บางองค์กรต้องพึ่งพาการส่งมอบบริการจากภาครัฐ ซึ่งมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทยเป็นตัวอย่างหนึ่งขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีข้อตกลงกับหน่วยงานของภาครัฐว่าด้วยการให้บริการขั้นพื้นฐานแก่แรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน

นอกเหนือไปจากมูลนิธิระหว่างประเทศแล้ว ยังมีหน่วยงานของไทยจำนวนมากที่คอยจัดสรรเงินให้เปล่าแก่องค์กรภาคประชาสังคม ตัวอย่างเช่น NGO-CORD หรือ กป.พอช. ซึ่งได้รับงบประมาณในการจัดตั้งจากกองทุนพัฒนาท้องถิ่นไทย-แคนาดา (Local Development Assistance Program) อันเป็นโครงการที่รัฐบาลแคนาดาให้การสนับสนุนทางการเงิน และภายหลังได้กลายเป็นสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (Local Development Institute: LDI) ในปี พ.ศ. 2544 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนานี้ เป็นองค์กรในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี และเป็นองค์กรที่ให้เงินทุนแก่องค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ รวมทั้งศึกษาและประเมินนโยบายของรัฐ ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมที่กระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และองค์กรในระดับรากหญ้า เป้าหมายหลักของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา คือ การทำงานในระดับชุมชนและในระดับนโยบาย โดยเน้นการให้อำนาจแก่ชุมชนในการตัดสินใจและดำเนินโครงการต่างๆ ด้วยตัวเอง รวมทั้งการส่งเสริมความคิดริเริ่มต่างๆ ที่จะช่วยให้ชุมชนทั้งสามสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถมีบทบาทในการวางแผนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจมหภาคด้วย ในปี พ.ศ. 2548 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและพันธมิตรได้ช่วยให้มูลนิธิท้องถิ่นสองแห่งนี้ สามารถจัดตั้งขึ้นได้ในจังหวัดลำปางและอุตรดิตถ์

สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (Population and Community Development Association: PDA) เป็นตัวอย่างหนึ่งขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีประวัติการทำงานอันยาวนาน และเป็นองค์กรที่นำแนวคิดเรื่ององค์กรทางสังคมไป

ใช้ได้อย่างสร้างสรรค์เพื่อกระจายแหล่งเงินทุนของสมาคมเอง PDA เป็นเจ้าของร้าน Cabbages and Condoms ซึ่งเป็นภัตตาคารที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ นอกเหนือไปจากองค์กรทางสังคมอื่นๆ ที่สมาคมมีส่วนเกี่ยวข้อง องค์กรรุ่นใหม่ต่างๆ เช่น สถาบัน ChangeFusion ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ก็มีส่วนอย่างยิ่งในการสนับสนุนให้เกิดองค์กรทางสังคมหรือวิสาหกิจเพื่อสังคมอื่นๆ ผ่านความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ นอกจากนี้ ยังมีโครงการชื่อ UnLtd Thailand (อันลิมิตเต็ดไทยแลนด์) ซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2553 เพื่อให้การสนับสนุนและจัดหางบประมาณแก่กิจการที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาสังคม โครงการดังกล่าวจัดว่ามีองค์ประกอบหลายอย่างในโครงการเดียวกัน ไม่ว่าจะกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไร การดำเนินธุรกิจ และความพยายามที่จะผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้น

ทำเนียบองค์กรภาคประชาสังคม

โดยธรรมชาติแล้ว องค์กรภาคประชาสังคมในประเทศไทยค่อนข้างจะกระจายการดำเนินงานออกไปจากส่วนกลาง ทำให้ยังไม่มีฐานข้อมูลกลาง หรือการจัดทำนามสงเคราะห์สำหรับองค์กรภาคประชาสังคมอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม กิตติ หน่วยงานบางหน่วยได้จัดทำทะเบียนรายชื่อหรือทำเนียบองค์กรพัฒนาเอกชนเฉพาะด้านไว้บ้าง เช่น ทำเนียบองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องชาติพันธุ์และการแก้ไขปัญหาของชนบทในพื้นที่สูง ซึ่งศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนาแห่งคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้รวบรวม (คนหารายชื่อในสารบบของศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์ฯ ใต้ที่ www.cesd-thai.info/?M=NGO&lang=en)

ส่วนสถาบัน Synergos เองนั้น ก็ได้จัดทำแผนผังเงินทุนองค์กรภาคประชาสังคมไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2545 แผนผังดังกล่าวแสดงชื่อองค์กรที่ระดมและกระจายเงินทุนและทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ ให้แก่องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรภาคประชาสังคมอื่นๆ โดยที่ไม่รวมองค์กรภาคประชาสังคมระหว่างประเทศที่มีสำนักงานในประเทศไทย

ความร่วมมือระหว่าง ADB กับภาคประชาสังคม

ADB ได้เข้ามาเปิดสำนักงานผู้แทนประจำประเทศไทย (Thailand Resident Mission: TRM) ในกรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2548 เช่นเดียวกับในประเทศอื่นๆ สำนักงานของ ADB ในประเทศไทย หรือ TRM เปรียบเสมือนด่านแรกของการติดต่อระหว่าง ADB กับภาคประชาสังคมในประเทศ นอกจากนี้ TRM ยังทำหน้าที่ประสานงานให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระดับสูงเกี่ยวกับนโยบายต่างๆ รวมทั้งมีบทบาทหลักในการวางแผนยุทธศาสตร์ความช่วยเหลือแก่ประเทศ การบริหารจัดการการให้คำปรึกษาทางวิชาการ การพัฒนาและดำเนินโครงการใหม่ๆ การบริหารโครงการที่มีอยู่ ฯลฯ

แผนปฏิบัติงานในประเทศ (Country Operations Business Plan: COBP) ของ ADB ในประเทศไทยประจำปี พ.ศ. 2554-2556 นั้น แสดงให้เห็นถึงยุทธศาสตร์ที่ ADB จะนำไปใช้สำหรับให้การช่วยเหลือแก่รัฐบาล ประเด็นหลักที่ ADB ให้ความสำคัญก็คือ การให้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการเพิ่มโอกาสของการมีส่วนร่วมโดยภาคเอกชนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาตลาดทุน และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นกระแสหลัก นอกจากนี้ ADB ยังจะสนับสนุนการปฏิรูปโครงสร้างเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตแบบทั่วถึงและทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม (inclusive growth) รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือแก่ภาครัฐในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย ซึ่งเป็นสาขาใหม่ที่ ADB เริ่มเข้าไปเกี่ยวข้อง

ตัวอย่างเครือข่ายประชาสังคมในประเทศไทย

ประเด็น/หัวข้อหลักที่ให้ความสนใจ	กลุ่ม	สมาชิกภาพ	ข้อมูลเพิ่มเติม
การบริหารจัดการภัยพิบัติและการตอบสนองการฉุกเฉิน	กลุ่มพันธมิตรองค์กรพัฒนาเอกชนอาเซียน (ASEAN Partnership Group)	ออกซ์แฟม (Oxfam GB) องค์กรช่วยเหลือเด็กแห่งสวีเดน (Save the Children) องค์กร Plan International องค์กร HelpAge International และองค์กร MERCY Malaysia	สนับสนุนการดำเนินงานตามข้อตกลงอาเซียนว่าด้วยการจัดการภัยพิบัติและต่อได้สถานการณ์ฉุกเฉิน ผ่านการส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการนำหลักการเรื่องการมีประชาชนเป็นศูนย์กลางของอาเซียนไปปฏิบัติให้เกิดผลจริง รวมทั้งให้ภาคประชาสังคมสามารถร่วมมือกับสำนักเลขาธิการอาเซียนในเรื่องดังกล่าวได้ ออกซ์แฟม GB ทำหน้าที่เป็นเลขานุการในปี พ.ศ. 2553
เครือข่ายด้านมนุษยธรรม ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการถาวรระหว่างหน่วยงานสหประชาชาติ (Inter-Agency Standing Committee: IASC) สำหรับภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก	สมาชิกรวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน สหพันธ์สภาภาคและสภาเสี้ยววงเดือนแดงระหว่างประเทศ หน่วยงานต่างๆ ในสังกัดสหประชาชาติ		เครือข่ายด้านมนุษยธรรมสำหรับภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกเป็นเวทีประสานงานในระดับภูมิภาคสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านมนุษยธรรมทั้งหลาย ที่มุ่งเน้นในเรื่องของการเตรียมความพร้อมเพื่อการรับมือและตอบสนองสถานการณ์ภัยพิบัติในเอเชียแปซิฟิก เครือข่ายดังกล่าวทำหน้าที่เพิ่มพูนการประสานงานและอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานสมาชิก อันสอดคล้องกับแผนการปฏิบัติการปฏิบัติงานที่หน่วยงานด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศริเริ่มขึ้นร่วมกันในปี พ.ศ. 2548
พลังงาน	เครือข่ายพลังงานเพื่อนิเวศวิทยา แม่น้ำโขง (Mekong Energy and Ecology Network: MEE Net)	เครือข่ายหลวมๆ ขององค์กรภาคประชาสังคมในประเทศไทยในลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาขีดความสามารถของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นที่เกี่ยวกับพลังงาน	MEE Net ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2551 เป็นองค์กรในเครือเดียวกับโครงการฟื้นฟูภาคในภูมิภาคแม่น้ำโขง (TERRA) ภายใต้การกำกับดูแลของมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ (Foundation for Ecological Recovery: FER) ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดระเบียบถูกต้องตามกฎหมาย MEE Net มีความสำคัญแก่ประเด็นด้านพลังงานที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของโครงสร้างไฟฟ้า การกำกับดูแลและการปฏิรูปนโยบายพลังงานให้อึดต่อทั้งความยั่งยืนของการดำรงชีพในชุมชนท้องถิ่นและความยั่งยืนของพลังงานด้วย
สุขภาพ	เครือข่ายองค์กรศาสนาต้านเอชไอวี/เอดส์ในประเทศไทย (Interfaith Network on HIV/AIDS in Thailand: INAT)	เครือข่ายย่อยๆ ของกลุ่มศาสนาทั่วประเทศไทย รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายการดำเนินงานสอดคล้องกับความเชื่อของคริสตจักรต่างๆ กลุ่มตัวแทนชุมชน และผู้นำทางศาสนา	www.inhafoundation.org
	เครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวีในประเทศไทย (Thai Network of People Living with HIV/AIDS: TNP+)	เครือข่ายของผู้ติดเชื้อเอชไอวี (รวมถึงองค์กรภาคประชาสังคมทั้งในท้องถิ่นและองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ) ที่ทำงานเกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีและการช่วยให้ผู้ติดเชื้อสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ ซึ่งเป็นที่องค์กรผู้ประสานงานระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ที่ทำงานในสาขาเดียวกันด้วย	เครือข่ายฯ มีโครงการบำบัดรักษาผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ในเดือนเมษายนปี พ.ศ. 2544 เครือข่ายดังกล่าว ร่วมกับผู้ติดเชื้อและองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่ง ได้ประสบความสำเร็จในการรณรงค์ให้รัฐบาลหันมากำหนดนโยบายที่จะช่วยให้ผู้ติดเชื้อสามารถเข้าถึงบริการทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข และเข้าถึงยาต้านไวรัส (antiretrovirals) ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น (www.thaiplus.net)
	คณะกรรมการกลไกความร่วมมือในประเทศไทยของกองทุนโลก (Global Fund Country Coordinating Mechanism: CCM)	ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน รัฐบาล ผู้ได้รับผลกระทบ และสถาบันวิจัยต่างๆ	CCM เป็นกลไกซึ่งทำให้ความมุ่งมั่นของกองทุนโลกในอันที่จะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการซึ่งกองทุนฯ เป็นผู้ให้เงินสนับสนุน สามารถเป็นจริงขึ้นมาได้ CCM นี้เป็นความร่วมมือในระดับชาติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลายภาคส่วน โดยทุกฝ่ายทำงานร่วมกันเพื่อวางแผนและยื่นร่างข้อเสนอโครงการที่ต้องการเงินสนับสนุนจากกองทุนโลกให้คณะกรรมการกองทุนฯ ได้พิจารณา โดยมีความต้องการในระดับประเทศเป็นองค์ประกอบหลักของแผน หลังจากที่ได้รับอนุมัติแล้ว CCM ก็มีหน้าที่ตรวจสอบดูแลความคืบหน้าของการดำเนินงานตามแผนอีกด้วย
ชนเผ่าพื้นเมือง	ความร่วมมือชนเผ่าพื้นเมืองแห่งเอเชีย (Asia Indigenous People's Pact: AIPP)		วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง AIPP คือ (1) เพื่อใช้เป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ รวมทั้งสำหรับการส่งเสริมสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และการประสานงานหรือการรณรงค์ในประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อชนพื้นเมืองของทวีปเอเชีย (2) เพื่อสนับสนุนการสะท้อนปัญหา และการดำเนินการแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับอนาคตของชนพื้นเมืองในเอเชีย (3) เพื่อส่งเสริมการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของชนเผ่าพื้นเมืองในเอเชียอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการรวบรวมปัญหา ประวัติ และการต่อสู้ที่ผ่านมาของชนพื้นเมืองเหล่านี้ รวมทั้งเพื่อส่งเสริมการลงเรียน จัดพิมพ์ หรือเผยแพร่ข้อมูล และรณรงค์เพื่อประโยชน์ของชนพื้นเมืองในเอเชีย (4) เพื่อประสานงานระหว่างองค์กรต่างๆ ในการจัดกิจกรรมหรือโครงการรณรงค์ที่จะช่วยให้ความปรารถนาของชนพื้นเมืองในเอเชียเป็นจริงขึ้นมาได้ และ (5) เพื่อดำเนินกิจกรรมใดก็ได้ก็ตามที่จะเสริมสร้างสถานะของชนพื้นเมืองให้แข็งแกร่ง และสถานะขององค์กรที่เคลื่อนไหวเพื่อคนเหล่านี้ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น (www.aippnet.org)
ภาคประชาสังคมไทย	มูลนิธิศุภชัยภาพชุมชน (People's Empowerment Foundation: PEF)	องค์กรพัฒนาเอกชนในระดับท้องถิ่น	PEF เป็นองค์กรอิสระที่ไม่หวังผลกำไร จัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมในประเทศไทย (www.peopsempowerment.org)
การค้ามนุษย์	โครงการประสานงานชื่อโครงการความร่วมมือสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์ (Inter-Agency Project in Human Trafficking: UNIAP)	หน่วยงานในสังกัดสหประชาชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน	ในแต่ละไตรมาส UNIAP จะจัดการประชุมระหว่างหน่วยงานที่มีจุดประสงค์ร่วมกันในการต่อต้านการค้ามนุษย์ รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในประเทศไทยและในระดับภูมิภาคด้วย เพื่อให้การประสานงานระหว่างหน่วยงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
	เวทีเด็กและเยาวชนเพื่อนำเสนอความเห็นต่อการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ (Thailand Youth Forum on Human Trafficking)	องค์กรช่วยเหลือเด็กแห่งสวีเดน องค์กรการแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) มูลนิธิยูนิเซฟแห่งประเทศไทย UNIAP และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	เวทีเด็กและเยาวชนเพื่อนำเสนอความเห็นต่อการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์นี้เป็นความคิดริเริ่มร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในของสมาชิกภาพ จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กในการต่อต้านและการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นฐานในประเทศไทยด้วย (www.mekongyouthforum.com)
	คณะทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ให้คืนสู่สังคม	องค์กรช่วยเหลือเด็กแห่งสวีเดน มูลนิธิยูนิเซฟแห่งประเทศไทย องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) และ UNIAP	คณะทำงานดังกล่าวให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยประสบการณ์การคืนสู่สังคมของผู้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (GMS) เพื่อส่งเสริมความพยายามของรัฐบาลในอันที่จะให้ความช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์และกำหนดเป้าหมายการให้ความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
ทรัพยากรน้ำในลุ่มแม่น้ำโขง	M-Power (Mekong Program on Water Environment and Resilience)	มีสมาชิกมากกว่า 30 หน่วยงานทั้งในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและในต่างประเทศ	M-Power เป็นเครือข่ายสำหรับบุคลากรที่มีความมุ่งมั่นในอันที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำในราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พม่า ไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับภูมิภาค ให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (โดยเปิดโอกาสให้คนในระดับท้องถิ่นซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายโดยตรงมีส่วนร่วมมากขึ้นในการวางและดำเนินนโยบายที่จะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขาเอง)

ประเทศไทย: วงเงินกู้สะสมจาก ADB ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2553			
สาขา	จำนวนโครงการที่ปล่อยกู้	วงเงิน (ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	ร้อยละ (ของเงินกู้ทั้งหมด)*
การเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ	9	409.21	6.86
การศึกษา	5	160.72	2.69
พลังงาน	30	1,876.61	31.44
การเงิน	12	1,044.50	17.50
สาธารณสุขและการคุ้มครองทางสังคม	1	500.00	8.38
อุตสาหกรรมและการค้า	3	90.46	1.52
การบริหารจัดการภาครัฐ	-	-	-
การขนส่ง และไอซีที	18	1,291.60	21.64
การประปา และโครงสร้างพื้นฐานรวมทั้งบริการอื่น ๆ ในระดับเทศบาล	9	595.00	9.97
สหสาขา (คาบเกี่ยวกับหลายภาคส่วน)	1	1.38	0.02
รวมทั้งหมด	88	5,969.48	100.00

- หมายถึง เป็นศูนย์ ไอซีที หมายถึง เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
* หมายถึง ยอดรวมมีการปิดจุดทศนิยม
ที่มา: ADB ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับธนาคารพัฒนาเอเชียและประเทศไทย พ.ศ. 2554 กรุงเทพมหานคร

ADB ตระหนักดีถึงความสำคัญขององค์กรภาคประชาสังคม รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน ต่อกระบวนการพัฒนา และให้ความร่วมมือกับภาคประชาสังคมเป็นอย่างดีเพื่อให้องค์กรในภาคนี้สามารถเพิ่มพูนประสิทธิภาพ ความยั่งยืน และคุณภาพของบริการที่องค์กรจัดหาให้ดียิ่งขึ้น องค์กรพัฒนาเอกชนนั้นมีคุณสมบัติข้อหนึ่งคือการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านนวัตกรรม โดยองค์กรเหล่านี้ได้นำความรู้ความเข้าใจในลักษณะเฉพาะของชุมชนท้องถิ่นมาใช้ในการค้นหาแนวทางหรือรูปแบบของการทำงานใหม่ๆ ที่จะช่วยกิจกรรมทางด้านพัฒนาบางประเภทประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น นอกจากนี้ องค์กรพัฒนาเอกชนยังมีบทบาทมากในการส่งเสริมการ**แสดงรับผิดชอบต่อประชาชน** เพราะการตรวจสอบโครงการพัฒนาต่างๆ โดยองค์กรเหล่านี้ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องวางใจได้ว่าแต่ละองค์กรประกอบของโครงการนั้นจะได้รับการปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ ส่วนในด้านการ**สนองตอบความต้องการของประชาชน** องค์กรพัฒนาเอกชนก็มีส่วนอย่างยิ่งในการกระตุ้นให้การนำแผนโครงการไปปฏิบัตินั้นต้องตอบสนองต่อความต้องการของคนในท้องถิ่น ขณะเดียวกัน องค์กรพัฒนาเอกชนก็มีส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาด้วยการทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบโครงการกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบ รวมทั้งจัดหาเวทีหรือช่องทางที่จะเปิดโอกาสให้พลเมือง เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการด้วย ในแง่ของความยั่งยืนนั้น องค์กรพัฒนาเอกชนก็มีบทบาทมากในการช่วยให้การดำเนินโครงการนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินโครงการ หรือในภาวะที่หน่วยงานนั้นๆ กำลังประสบปัญหาเรื่องศักยภาพในการปฏิบัติงาน

ความร่วมมือระหว่าง ADB กับองค์กรภาคประชาสังคมในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2543-2553 นั้น เน้นที่การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นในระหว่างการวางแผนยุทธศาสตร์หุ้นส่วนการพัฒนาในระดับประเทศ การวางแผนกรอบยุทธศาสตร์ระยะยาวที่รู้จักกันดีในนามของยุทธศาสตร์ 2020 หรือการประเมินและวิเคราะห์ภาพรวมทางเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งโครงการให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการต่างๆ ความร่วมมือในลักษณะนี้มีส่วนอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อการทำงานของอีกฝ่ายและต่อวิธีที่ทั้งสองฝ่ายจะเสริมกำลังซึ่งกันและกันได้ ทำให้ต่างฝ่ายต่างก็สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ร่วมกันในกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ก็ตามที่จะช่วยให้ไทยตอบสนองต่อ

ประเด็นท้าทายด้านการพัฒนาได้อย่างทันทั่วทั้งที่ เมื่อปี พ.ศ. 2552 รัฐบาลไทยได้ขอกู้ยืมจาก ADB อีกครั้ง หลังจากที่มีได้กู้ยืมมานาน 9 ปี โดยเป็นการให้กู้ทั้งแก่รัฐบาลและแก่หน่วยงานต่างๆ ในภาคเอกชน ซึ่งเท่ากับว่าเป็นโอกาสอันดีที่จะทำให้ ADB ได้ทำงานร่วมกับภาคประชาสังคม (ในการตรวจสอบความคืบหน้าของโครงการเงินกู้ต่างๆ) ให้มากขึ้นอีกในอนาคต

ในต้นปี พ.ศ. 2549 ADB ยังได้ก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติการสิ่งแวดล้อม (Environment Operations Center: EOC) ขึ้น เพื่อให้เป็นหน่วยงานกลางสำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) รวมทั้งเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินโครงการสิ่งแวดล้อมหลักแห่งอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Core Environmental Program: CEP) เพื่อให้การปฏิบัติงานตามแผนของโครงการนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ EOC ยังจะทำหน้าที่เป็นสำนักเลขานุการให้แก่คณะทำงานด้านสิ่งแวดล้อม (Working Group on Environment: WGF) ด้วยการแบ่งเอาภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประชุมคณะทำงานหรือการประชุมงานและการจัดทำรายงานต่างๆ มาดำเนินการเอง (ซึ่งก่อนหน้านั้นเป็นหน้าที่ของ ADB) แม้ศูนย์ปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมนี้จะไม่เป็นส่วนหนึ่งของสำนักงานผู้แทนในประเทศไทย แต่ EOC ก็มีบทบาทหลักในการติดต่อประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรภาคประชาสังคมอื่นๆ ซึ่งดำเนินมาเป็นเวลายาวนานของ ADB โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านโครงการแนวพื้นที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GSM Biodiversity Conservation Corridors Initiative) ที่ ADB มีส่วนสนับสนุน

เชิงอรรถ

- 1 องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา. 2545. *Towards Asia's Sustainable Development: The Role of Social Protection*. ชุดเศรษฐกิจเกิดใหม่และเศรษฐกิจเปลี่ยนผ่าน. กรุงเทพฯ, หน้า 139 (รายงานฉบับนี้ได้นำผลการศึกษาที่เป็นภาษาไทยอื่นๆ ซึ่งเสร็จสมบูรณ์แล้วมาใช้เป็นรากฐาน ตัวเลขที่นำเสนอนี้เป็นตัวเลขล่าสุดที่มีอยู่: ดูเหมือนจะไม่มีการสำรวจเพิ่มเติมนับตั้งแต่ต้นมา)
- 2 S. Pednekar. 2538. *องค์กรพัฒนาเอกชนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในผืนแผ่นดินใหญ่ของ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ (สามารถดาวน์โหลดรายงานได้ที่ www.gdrc.org/NGO/thai-ngo.html)
- 3 มูลนิธิเอเชีย. 2548. *Legal Literacy*. กรุงเทพฯ, หน้า 157
- 4 D. Satterthwaite. 2547. *สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ
- 5 ADB. 2540. *องค์กรพัฒนาเอกชนในลุ่มแม่น้ำโขง: การเกี่ยวข้องในการบรรเทาความยากจนและการบริหารจัดการสันปันน้ำ (ประเทศไทย)*. กรุงเทพฯ (RETA 5771)
- 6 ADB. 2540
- 7 H Nesadurai. 2553. *Labor and Grassroots Civic Interests in Regional Institutions. การศึกษาชุด การบูรณาการทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค*. ลำดับที่ 63. กรุงเทพฯ: ธนาคารพัฒนาเอเชีย. หน้า 14
- 8 P. Prachiyakorn. 2553. *ความรับผิดชอบต่อสังคมเปลี่ยนความเชื่อของคนในประเทศไทย. บางกอกโพสต์*. 26 มีนาคม
- 9 อ. พงศาพิชญ์ และ น. กัทลีระพันธ์. 2537. *Philanthropy, NGO Activities and Corporate Funding in Thailand*. กรุงเทพฯ. หน้า 55-56. ดูข้อมูลจาก R. Quinn. 2540. *NGOs, Peasants and the State: Transformation and Intervention in Rural Thailand 1970-1990*. (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย) ประกอบ
- 10 ดู A. Simpson. 2552. *Rainbow Politics of a Dark Hue: Thailand's Version of the Colour Revolutions*. ร่างรายงานการวิจัยสำหรับเสนอในที่ประชุม Australian Political Studies Association ประจำปี 2552, มหาวิทยาลัยแมคเคอรี, ออสเตรเลีย
- 11 ดู A. Simpson. 2553. *Democracy and Environmental Governance in Thailand*. ร่างรายงานการวิจัยสำหรับเสนอในที่ประชุม Australian Political Studies Association ประจำปี 2553, มหาวิทยาลัยแมคเคอรี, ออสเตรเลีย และดู Friends of the Earth. 2548. *Briefing: Barclays, Human Rights and the Trans Thai-Malaysia Gas Pipeline*. (สืบค้นได้ที่ www.foe.co.uk/resource/briefings/barclays_thai_malaysia.pdf) ประกอบ
- 12 ดู Environmental Defence. 2544. *กรณีศึกษานานาชาติ : โครงการบำบัดน้ำเสีย*

สมุทร สมุทรปราการ เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตที่ http://apps.edf.org/documents/2443_casestudy_samutprakamwastewater.pdf

- ¹³ ฐ. ฟอเรน และ ก. มะโนรมย์. 2552. Pak Mun Dam: Perpetually Contested? ในวารสาร Earthscan. 2552. ฉบับหัวข้องานเรื่อง *Contested Waterscapes in the Mekong Region*. กรุงเทพมหานคร. และป. วงศ์ เรือง. 2553. It's All about Dams, Hydropower and Money. บางกอกโพสต์. 24 สิงหาคม.
- ¹⁴ R. Albritton and T. Bureekul. 2545. *Civil Society and the Consolidation of Democracy in Thailand*. การสำรวจโดยบาร์คลีย์เอเชีย. ไทยเป. หน้า 18 (เข้าไปดูได้ที่ www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.4.pdf)

เอกสารอ้างอิง

ADB. 2551. *ยุทธศาสตร์ 2020: กรอบยุทธศาสตร์ระยะยาวของธนาคารพัฒนาเอเชียระหว่างปี พ.ศ. 2551–2563* (ค.ศ. 2008–2020). กรุงเทพมหานคร

R. Albritton และ T. Bureekul. 2545. *Civil Society and the Consolidation of Democracy in Thailand*. การสำรวจโดยบาร์คลีย์เอเชีย. ไทยเป. หน้า 18 (ดูที่ www.asianbarometer.org/newenglish/publications/workingpapers/no.4.pdf)

มูลนิธิเอเชีย. 2548. *Legal Literacy*. กรุงเทพฯ

Environmental Defence. 2544. *กรณีศึกษานานาชาติ : โครงการบำบัดน้ำเสียสมุทรปราการ* เผยแพร่ทาง อินเทอร์เน็ตที่ http://apps.edf.org/documents/2443_casestudy_samutprakamwastewater.pdf

ฐ. ฟอเรน และ ก. มะโนรมย์. 2552. Pak Mun Dam: Perpetually Contested? ในวารสาร Earthscan. 2552. ฉบับหัวข้องานเรื่อง *Contested Waterscapes in the Mekong Region*. กรุงเทพมหานคร

Friends of the Earth. 2548. *Briefing: Barclays, Human Rights and the Trans Thai-Malaysia Gas Pipeline*. เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตที่ www.foe.co.uk/resource/briefings/barclays_thai_malaysia.pdf

H. Nesadurai. 2553. Labor and Grassroots Civic Interests in Regional Institutions. *การศึกษาดูการบูรณาการ การทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค*. ลำดับที่ 63. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารพัฒนาเอเชีย

องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา. 2545. *Towards Asia's Sustainable Development: The Role of Social Protection*. การศึกษาชุดเศรษฐกิจเกิดใหม่และเศรษฐกิจเปลี่ยนผ่าน. กรุงเทพฯ

S. Pednekar. 2538. *องค์กรพัฒนาเอกชนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ดินแดนใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ. สามารถดาวน์โหลดรายงานได้ที่ www.gdrc.org/NGO/thai-ngo.html

อ. พงศพิชญ์ และ น. กัทสิทธิ์พันธุ์. 2537. *Philanthropy, NGO Activities and Corporate Funding in Thailand*. กรุงเทพฯ

P. Prachiyakorn. 2553. ความรับผิดชอบต่อสังคมเปลี่ยนความเชื่อของคนในประเทศไทย. *บางกอกโพสต์*. 26 มีนาคม

R. Quinn. 2540. *NGOs, Peasants and the State: Transformation and Intervention in Rural Thailand 1970–1990*. วิทยาลัยพระคัมภีร์ปริญาเอก, มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย.

D. Satterthwaite. 2547. *สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ

A. Simpson. 2552. *Rainbow Politics of a Dark Hue: Thailand's Version of the Colour Revolutions*. ร่างรายงานการวิจัยสำหรับเสนอในที่ประชุม Australian Political Studies Association ประจำปี พ.ศ. 2552, มหาวิทยาลัยแมคเคอรี, ออสเตรเลีย

A. Simpson. 2553. *Democracy and Environmental Governance in Thailand*. ร่างรายงานการวิจัยสำหรับ เสนอในที่ประชุม Australian Political Studies Association ประจำปี พ.ศ. 2553, มหาวิทยาลัยแมคเคอรี, ออสเตรเลีย

T. Tadem. 2546. การเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศไทยและการรณรงค์ต่อต้าน ADB. *Journal of Contemporary Asia*. 33 (3)

ป. วงศ์เรือง. 2553. It's All about Dams, Hydropower and Money. *บางกอกโพสต์*. 24 สิงหาคม

ค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับงานของ ADB ในประเทศไทยได้ที่ www.adb.org/Documents/Fact_Sheets/THA.pdf

ความหมายและวัตถุประสงค์ของความร่วมมือกับภาคประชาสังคม

ภาคประชาสังคมเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญต่อการดำเนินงานของธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) รวมทั้งต่อการดำเนินงานของผู้ถือหุ้นและผู้มีส่วนได้เสียของ ADB ด้วย ภาคประชาสังคมนี้มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากภาครัฐและภาคเอกชน และประกอบด้วยบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรซึ่งมีความหลากหลาย แม้การดำเนินงานขององค์กรต่างๆ ในภาคประชาสังคมนี้จะแตกต่างกันอยู่บ้างในเรื่องของพิธีหรือความเคร่งครัดในระเบียบแบบแผน และองค์กรเหล่านี้มีตั้งแต่กลุ่มตัวแทนชุมชนที่รวมตัวกันอย่างหลวมๆ ไปจนถึงการรวมตัวกันของสหภาพแรงงานระหว่างประเทศ แต่พวกเขาต่างก็มีความสนใจ เป้าหมาย และค่านิยมร่วมกัน องค์กรในภาคประชาสังคมหลายๆ ี่มีความหมายยิ่งต่อการดำเนินงานของ ADB ก็มีองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGO ต่างๆ องค์กรพัฒนาชุมชนและองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงหรือเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ประชาชน มูลนิธิ สมาคมวิชาชีพ สถาบันวิจัยและมหาวิทยาลัย สหภาพแรงงาน องค์กรสำหรับมวลชน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างๆ และพันธมิตร รวมทั้งเครือข่ายขององค์กรภาคประชาสังคมและองค์กรที่เป็นฐานให้แก่องค์กรอื่นๆ ด้วย¹

ADB ตระหนักดีถึงบทบาทที่องค์กรภาคประชาสังคมมีต่อการพัฒนาในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก และเข้าใจว่าการทำงานขององค์กรเหล่านี้ช่วยเติมเต็มช่องว่างที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงานของภาครัฐหรือภาคเอกชนได้ ADB เองนั้น ได้มีธรรมเนียมปฏิบัติอันสืบเนื่องยาวนานสำหรับการร่วมมือกับองค์กรภาคประชาสังคมในบริบทที่แตกต่างกัน ผ่านการปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบายต่างๆ ที่ธนาคารให้ความสำคัญหรือกลยุทธ์การพัฒนาระดับประเทศที่ ADB เห็นว่าเหมาะสมสำหรับประเทศสมาชิก รวมทั้งในการออกแบบ การดำเนินงาน และการตรวจสอบความคืบหน้าของโครงการที่ ADB มีส่วนสนับสนุนด้วย

ในปี พ.ศ. 2551 ADB ได้จัดทำยุทธศาสตร์ 2020 ซึ่งเป็นแผนการดำเนินงานที่บ่งชี้ทิศทางในอนาคตและวิสัยทัศน์ขององค์กรนับจากปัจจุบันจนถึงปี ค.ศ. 2020 หรือ พ.ศ. 2563² เหนือสิ่งอื่นใด ยุทธศาสตร์ 2020 เน้นยุทธศาสตร์เสริม 3 ด้านที่จะช่วยให้ ADB ดำเนินการตามวิสัยทัศน์ขององค์กรได้เป็นผลสำเร็จ นั่นก็คือ การเจริญเติบโตแบบทั่วถึงและทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม การเจริญเติบโตแบบยั่งยืนที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และการบูรณาการในภูมิภาค วาระเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ADB ตระหนักดีว่าการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วเพียงประการเดียวยังไม่เพียงพอ แต่รูปแบบของการเจริญเติบโตเองก็มีความสำคัญยิ่งต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนในภูมิภาค ในบริบทของยุทธศาสตร์ใหม่นี้ การร่วมมือกับองค์กรที่หลากหลาย รวมทั้งองค์กรภาคประชาสังคมด้วยนั้น จะกลายเป็นหัวใจของการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การดำเนินการตามแผนโครงการ และการประเมินผลโครงการที่ ADB มีส่วนเกี่ยวข้อง

¹ ADB. กำลังจัดพิมพ์เผยแพร่. *Strengthening Participation for Development Results*. กรุงเทพมหานคร

² ADB. 2551. *ยุทธศาสตร์ 2020: กรอบยุทธศาสตร์ระยะยาวของธนาคารพัฒนาเอเชียระหว่างปี พ.ศ. 2551–2563*. กรุงเทพมหานคร

สำนักงานผู้แทนประจำประเทศไทย
ชั้น 23 อาคารสำนักงานเซ็นทรัลเวิลด์
999 / 9 ต. พระราม 1
เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์ +66 2 263 5300
โทรสาร +66 2 263 5301 ถึง 02
adbtrm@adb.org
www.adb.org/TRM